

GESCHIEDENIS VAN SPAARBANKEN IN NEDERLAND¹

Oprichting

Vanaf 1817 werden de eerste spaarbanken in Nederland opgericht. Initiatiefnemers waren de verschillende lokale departementen van de Maatschappij tot Nut van t Algemeen. Ter stimulering van de oprichting van spaarbanken publiceerde het Hoofdbestuur van het Nut in 1818 de Algemeene Regelen voor spaarbanken. Het Hoofdbestuur adviseerde de plaatselijke departementen daarin onder meer om éénmaal per week zitting te houden, een bestuur van vier onbezoldigde commissarissen aan te wijzen eventueel terzijde gestaan door een gesalarieerde boekhouder, de ingelegde gelden solide te beleggen in de aankoop van Nederlandse staatsschuld en ten slotte een rente te berekenen van 4%. Omdat de departementen onafhankelijk waren van het Hoofdbestuur, golden de Regelen alleen als leidraad.

In 1819 was het totale aantal spaarbanken reeds gegroeid tot 48 en in 1827, tien jaar na de oprichting van de eerste spaarbank, tot 66. De financiële crises ten gevolge van de Belgische Opstand in 1830 betekende voor de meeste banken echter een gevoelige slag. Administratie, beheer en controle waren vaak in handen van onbezoldigde departementsleden, die doorgaans onvoldoende kennis van financiële zaken bezaten om de risico's bij een toenemend inleggerkapitaal te kunnen overzien. Daarnaast hadden veel spaarbanken de aanwijzingen van het Hoofdbestuur van de Maatschappij tot Nut van t Algemeen betreffende beleggingen ter harte genomen en de gelden uitsluitend belegd in Nederlandse staatsschuld. Ten gevolge van de Belgische Opstand kelderden de koersen van deze effecten binnen enkele weken aanzienlijk. Daarnaast kwam menig spaarder angstig zijn spaargeld terugvragen. De meeste banken waren genoodzaakt over te gaan tot kortingen op uitkeringen van spaargelden, die konden oplopen tot wel 35 procent. Een twintigtal banken werd ontbonden en een aantal andere banken zag geen andere uitweg dan de dienstverlening tijdelijk te staken. De crisis leidde over het algemeen niet tot ingrijpende veranderingen in het beheer van de spaarbanken. Wel ging een aantal banken over tot een gevarieerder beleggingspatroon, bijvoorbeeld door geld te beleggen in hypotheek of binnenlandse obligaties, en kwam grote nadruk te liggen op de vorming van een reservefonds. Het gros der banken lijkt de financiële crisis die in 1848 op de politieke omwentelingen binnen Europa volgde, dan ook beter het hoofd te hebben kunnen bieden. Slechts zeven banken moesten ten gevolge van de scherpe koersdalingen hun deuren sluiten. Alhoewel het spaarbankwezen vanaf 1850 een gestage groei doormaakte, begon de grote bloei pas na 1870, dit als gevolg van de algemene welvaartsstijging door de economische vooruitgang en industrialisatie. De verhouding met het Departementsbestuur verliep niet bij alle spaarbanken even soepel. Met name over de besteding van de overwinst (aan sociale doelstellingen of aan de reserve) ontstond vaak tweespalt. Ook de benoeming van bestuursleden of de zelfstandige aankoop van een eigen bankgebouw kon de gemoederen hoog doen oplopen. Ten slotte was de juridische relatie tussen het Departementsbestuur en de spaarbank vaak niet goed geregeld. In 1880 liet het Hoofdbestuur van de Maatschappij tot Nut van t Algemeen een onderzoek instellen waarna zij concludeerde dat een volledige onderschikking hetzij verzelfstandiging van de spaarbanken gewenst was. De uitkomsten van het onderzoek leidden niet tot concrete veranderingen. Na een omvangrijke fraudezaak bij de spaarbank in het Groningse Ten Boer in 1900 kwam de zaak opnieuw ter sprake. Onduidelijk was wie de financiële controle uitoefende en wie bij een liquidatie van de bank voor de verliezen op moest draaien. In de daaropvolgende jaren werden een aantal spaarbanken omgezet in een stichting met een eigen vermogen. Bij andere spaarbanken zou het nog decennia duren voor de juridische relatie met het Nutsbestuur goed was geregeld. In 1957 werden naar aanleiding van de nieuwe Wet op de Stichtingen ook de laatste banken omgezet in een stichting, waarbij de banken ook werden verplicht stichting in de naam te dragen.

De relatie met het Nutsdepartement bleef in de meeste gevallen nog lang bestaan door middel van het benoemen van leden voor het bestuur en het recht van het Departementsbestuur op een deel van de overwinst. Het overgrote deel van de banken bleef de naam Nutsspaarbank voeren om deze pas in de jaren zeventig van de twintigste eeuw te veranderen in Bondsspaarbank.

Vanaf het midden van de negentiende eeuw begonnen ook gemeenten of andere particuliere instellingen dan de Maatschappij tot Nut van t Algemeen spaarbanken (zoals verenigingen, bedrijven en kerkelijke instellingen) op te richten. In 1881 richtte de Staat de Rijkspostspaarbank (RPS) op, en in

1896 werd de eerste Boerenleenbank opgericht. De commerciële handelsbanken gingen zich vanaf de jaren zestig van de twintigste eeuw in toenemende mate toeleggen op het werven van spaartegoeden.

Doelstelling

Economische redenen voor het sparen (bijvoorbeeld het sparen voor de oude dag, voor onvoorziene gebeurtenissen of voor het huwelijk) werden tot in de jaren zestig van de twintigste eeuw overschaduwd door de ideologische betekenis die het sparen en de spaarzaamheid vanaf het begin werden toegedicht. De spaarbank werd gezien als een filantropische instelling die ten dienste stond aan de lagere klassen; haar taak was het opvoeden van haar cliëntèle tot verantwoordelijke en zelfredzame burgers. De spaarbanken waren uitdrukkelijk niet bedoeld voor bedeling maar voor armoedepreventie. Kredietverschaffing was uit den boze, dit werd meestal overgelaten aan de eveneens door het Nut gestichte Hulpbanken.

De doelstelling kwam niet alleen tot uiting in de paternalistische houding van de bestuurders, maar ook in beperkte openingstijden: de meeste banken waren slechts een of twee uur per week geopend en voor terugbetaling was vaak maar één keer in de maand gelegenheid.

Dat deze instelling en opzet van de spaarbanken eerder afstotend dan motiverend werkte, bewees het grote succes van de Rijkspostspaarbank en de Boerenleenbanken. Het grote aantal vestigingen van deze banken was dagelijks geopend en het personeel stelde zich zakelijk tegenover haar klanten op. Bovendien bood de centrale organisatie (reeds in 1898 verenigden de Boerenleenbanken zich in twee centrales) financiële controle en dus zekerheid voor de inlegger. Alhoewel het succes van beide banken leidde tot bescheiden reorganisaties bij de (Nuts)spaarbanken, veranderde de doelstelling niet. De opvoedende rol die de spaarbankbestuurders zichzelf toebedachten, kwam misschien wel het beste tot uitdrukking in de nadruk die op het sparen door de jeugd werd gelegd. Sparen had een opvoedende waarde: jong geleerd, oud gedaan. Bovendien was men van mening dat het spaargedrag van kinderen ook dat van de (arbeidende) ouders gunstig kon beïnvloeden.

In Rotterdam werd het schoolsparen reeds in 1875 ingevoerd. De meeste banken volgen dit voorbeeld in de eerste decennia van de twintigste eeuw. In de jaren dertig en veertig nam het jeugdsparen een grote vlucht: veel banken openden jeugdspaarbanken waar de kinderen rechtstreeks met de bank in contact konden komen. Speciaal materiaal werd ontwikkeld om de jeugd het doel en de noodzaak van het sparen bij te brengen. Ook de overheid stimuleerde het sparen onder de jeugd: in 1958 kwam een premiespaarregeling tot stand waarbij de jeugdige spaarders zich verplichtten tot het sparen van een bepaald bedrag over een bepaalde termijn, aan het eind waarvan de overheid een premie van 10% uitkeerde. De regeling werd bekend onder de naam Zilvervloot.

Pas de maatschappelijke veranderingen van de jaren zestig van de vorige eeuw maakten de doelstelling van de spaarbanken achterhaald. De spaarders ontwikkelden zich tot volwaardige klanten, die niet meer spaarden om er moreel op vooruit te gaan, maar om een auto of koelkast te kunnen aanschaffen. De toenemende sociale zekerheid maakte sparen voor de oude dag bovendien overbodig. Tezamen met de branchevervaging (zie verder) dwongen deze veranderingen de spaarbanken een compleet op de nieuwe financiële wensen van de klant toegesneden dienstenpakket aan te kunnen bieden. Van spaarbank ontwikkelde de bank zich steeds meer tot gezinsbank, van sociale instelling werd zij een dienstverlenende, financiële instelling.

Ook de houding ten opzichte van de jeugd begon te veranderen. Het schoolsparen boette in zeer korte tijd aan belang in. De jeugd werd meer benaderd als marktsegment: dat deel van de bevolking dat later potentiële klant van de bank zou worden. Speciale betaalrekeningen werden ontwikkeld, bijvoorbeeld de Piekfijn-rekening.

Met deze veranderingen verdween de sociale component geenszins. Ondanks hun doelstelling was een groot aantal banken nooit in staat geweest sociale initiatieven te ondersteunen, omdat zij altijd een groot belang hechtten aan soliditeit. Vanaf de jaren zeventig van de twintigste eeuw werd echter opnieuw nadruk gelegd op de sociale doelstelling van de spaarbanken: er kwam aandacht voor maatschappelijke problemen als bijvoorbeeld het milieu en de Derde Wereld. Sponsoring van sport, cultuur en sociale instellingen moesten deze doelstelling verwezenlijken.

Samenwerking

Het grote succes van de Rijkspostspaarbank en de Boerenleenbanken noopte de spaarbanken tot modernisering en samenwerking.

Onder de spaarbanken waren al voor 1870 stemmen opgegaan voor veranderingen, onder andere bij de Spaarbank te Rotterdam. Dagelijkse openingstijden en de inrichting van bijkantoren werd bepleit. Ook

het Hoofdbestuur van het Nut onderschreef deze doelstellingen in een rapport uit 1873. Pogingen tot veranderingen en eventuele samenwerking liepen echter steeds stuk op de autonome positie van de spaarbanken. Toen de pogingen van het Nut tot centralisering aan het begin van de twintigste eeuw op niets leken uit te lopen, besloot een vijftiental banken, waaronder vijf Nutsspaarbanken, in 1907 tot de oprichting van de Nederlandsche Spaarbankbond (NSBB). De Bond stelde zichzelf ten doel het sparen te bevorderen door het uitbreiden van openingsuren en bijkantoren, en het creëren van nieuwe spaarvormen. Onderlinge samenwerking zou moeten bijdragen aan een verbetering van de faciliteiten voor het publiek, aan een meer adequate interne controle en een betere verdeling van de belegde middelen.

Overleg en uitwisseling van ervaringen binnen de Bond leidden tot administratieve reorganisaties (bijvoorbeeld de invoering van een inleggerskaarten-systeem) en tot de invoering van nieuwe spaarvormen als het spaarbusje en het schoolsparen. Ook werd meer nadruk gelegd op geschoold personeel. Tot dan toe werden alle functies doorgaans door bestuursleden waargenomen. Dit veranderde in loop van de twintigste eeuw, mede door de schaalvergroting en de mechanisering. Ook het Nut zette haar pogingen tot centralisatie voort, maar richtte zich daarbij na de oprichting van de NSBB alleen nog tot Nutsspaarbanken. In 1912 kwam een Accountantsdienst van de grond die was bedoeld voor adviezen over de administratie. Het animo onder de Nutsspaarbanken was gering. Wel droeg de Dienst ertoe bij dat verschillende spaarbanken hun boekhouding moderniseerden door het gebruik van een tabellarisch kasboek, een waardenboek voor de registratie van effecten, hypotheek en schuldbekentenissen en een inleggeradministratie op kaarten. Daarnaast gaf de Accountantsdienst adviezen over aanpassingen in statuten en reglementen, bedrijfsvoering, nieuwe spaarvormen als het spaarbusje en het schoolsparen, reclame en beleggingen.

In 1924 richtten de NSBB en het Nut gezamenlijk het Spaarbankbureau op. Directe aanleiding was een in 1921 door de regering in het leven geroepen noodregeling, waarbij banken obligaties van overheidsinstellingen en spoorwegen tegen nominale waarde bij De Nederlandsche Bank in belening konden geven. De NSBB werd aangewezen om verzoeken van spaarbanken om toetreding tot de regeling te beoordelen. De financiële expertise van de Accountantsdienst noopte de Bond tot samenwerking.

Het Spaarbankbureau had als taak het uitoefenen van deskundig toezicht en het geven van adviezen omtrent administratie en beheer van de aangesloten banken. Daarnaast stelde het Bureau zichzelf ten doel de banken behulpzaam te zijn bij het aanpassen aan de moderne eisen van het spaarbankbedrijf en bij het maken van reclame. In 1930 werd het Bureau direct onder de Bond geplaatst.

In 1927 sloot het Bureau een collectieve verzekering af tegen inbraak, fraude, risico's bij geldtransport en dergelijke. Plannen tot oprichting van een centraal beleggingsorgaan liepen vooralsnog op niets uit. Vanaf 1933 werden de aangesloten banken verplicht hun winst- en verliesrekening door het Spaarbankbureau te laten controleren.

De inspanningen van het Spaarbankbureau leidden onder andere tot het uitbreiden van de spaarvormen. Het werd bij veel banken mogelijk te sparen voor periodieke betalingen als de inkomstenbelasting, huur en brandstoffen (vaak door middel van afhaaldiensten). Automatisch sparen werd mogelijk via het bedrijfssparen: wekelijks kon na de uitbetaling van het salaris een (vast) bedrag via het bedrijf bij de spaarbank worden ingelegd. In de jaren dertig en vroege jaren veertig werden in veel plaatsen speciale Jeugdspaarbanken opgericht. Sommige banken verstrekten zelfs op kleine schaal krediet. Na de invoering van de Post-, Cheque- en Girodienst (PCGD) in 1918, waarbij NSBB zich in 1920 aansloot, werd het mogelijk via de girorekening van de bank gelden giraal over te maken.

Mede door deze vernieuwingen wisten de spaarbanken midden jaren twintig hun marktaandeel te heroveren.

Overheidsingrijpen

Vanaf de jaren dertig gingen er in de Tweede Kamer stemmen op om de greep van de overheid op de centrale bank (De Nederlandse Bank - DNB) en de spaarbanken te vergroten. Dit kon pas na de Tweede Wereldoorlog goed worden geregeld, met name omdat de geldzuiveringsactie een strakke regie van bovenaf eiste.

De positie van DNB als Centrale Bank werd neergelegd in de Bankwet (1948) en de Wet Toezicht Kredietwezen (1952). De centrale bank zou een adviserende én uitvoerende taak hebben. Haar taak was het bevorderen van de regulering van de waarde van de gulden. DNB belastte de NSBB met het

bedrijfseconomisch toezicht op de spaarbanken. De Bond werd door het Ministerie van Financiën erkend als representatieve organisatie voor de algemene spaarbanken en werd betrokken bij overleg met DNB over voorschriften ten aanzien van liquiditeit en solvabiliteit. De NSBB kreeg de bevoegdheid bij alle spaarbanken inlichtingen in te winnen die zij voor haar taak nodig achtte. De spaarbanken werden verplicht jaarlijks een balans en winstrekening en toe te sturen evenals periodieke gegevens in de vorm van kwartaalstaten.

De positie van de NSBB werd dus versterkt, maar pogingen tot verdere samenwerking, met name op het gebied van beleggen, liepen stuk. Pas in 1958 kwam een samenwerkingsverband op dit gebied tot stand: het Coöperatief Beleggingsfonds voor Spaarbanken G.A. Aanleiding vormde de afkondiging van de nieuwe Wet Toezicht Kredietwezen in 1957. De eisen voor solide belegging werden hierin aangescherpt, waardoor met name kleinere banken in de problemen kwamen. De belangstelling voor het Beleggingsfonds was dan ook groot.

Andere vormen van samenwerking werden gevonden in de Stichting Spaarpropaganda en het Gezinsbegrotingsinstituut (voorloper van het NIBUD), beide opgericht vanuit de NSBB. Het Gezinsbegrotingsinstituut werd in 1952 opgericht en had ten doel voorlichting te geven over de besteding van het inkomen. Ook de Rijkspostspaarbank en de boerenleenbanken traden tot het instituut toe. Een propaganda-commissie was reeds in 1941 in het leven geroepen, wat onder andere resulteerde in de uitgifte van geschenkaarten en felicitatiekaarten, van boekjes met een eerste inleg en de oprichting van Jeugdspaarbanken. Toen de overheid in 1948 de Nationale Spaarraad oprichtte, met als doel de reclame voor het sparen van bovenaf te regisseren, werd de commissie omgezet in de Stichting Spaarpropaganda. Haar voornaamste taak was het leiding geven aan gemeenschappelijke reclame en het verstrekken van reclamemateriaal waardoor de kosten voor individuele banken werden gedrukt. De Nationale Spaarraad werd overigens in 1953 alweer opgeheven wegens kritiek op haar geldverslindende campagnes.

Modernisering

Toenemende werkzaamheden en concurrentie dwongen de banken tot een modernere bedrijfsvoering en vanaf de jaren vijftig ook tot mechanisatie. Het kantorennetwerk werd in de tweede helft van de jaren 50 in rap tempo uitgebreid, een trend die zich in de daaropvolgende decennia onverminderd voortzette. In de jaren vijftig en zestig werden ook mobiele kantoren (spaarbankauto's of rijdende bijkantoren) ingericht, die op verschillende standplaatsen zitting hielden. Daarnaast werden de verschillende spaarvormen aanzienlijk uitbereid, waardoor de spaarbank zich ontwikkelde tot gezinsbank. De particulier kon bij deze bank voor al zijn geldzaken terecht: verzekeringen, deviezen, het boeken van reizen en het afsluiten van hypotheek, voor giro- en betaalrekeningen met cheques en later de pinpas, en ten slotte ook voor persoonlijke leningen. Door deze ontwikkelingen nam het onderscheid tussen spaarbanken en algemene banken snel af.

Eind jaren vijftig en zestig werden bij verschillende banken elektronische boekhoudmachines ingevoerd, die verschillende administratieve handelingen in één konden verrichten. Door middel van op de machines aangesloten ponsbandapparaten konden bovendien delen van de administratie, bijvoorbeeld de renteberekening, elders worden verricht.

De Spaarbank voor de Stad Amsterdam introduceerde in 1965 als eerste een computer waarmee drie loketmachines on-line waren verbonden. Ook Rotterdam kon zich een eigen computer veroorloven, maar voor veel kleinere spaarbanken was de automatisering wegens de enorme kosten een probleem. Dit noodzaakte de banken tot samenwerking. In 1965 richtten enkele spaarbanken de Coöperatieve Administratiecentrale voor Spaarbanken (C.A.S.) op, waarbij veel kleinere banken zich aansloten. De centrale speelde in de automatisering van de spaarbankadministratie een voortrekkersrol. In 1972 besloot het C.A.S. tot aanleg van een landelijk netwerk waardoor alle spaarbanken on-line met een centrale computer verbonden waren. Hiertoe bouwde het C.A.S. een nieuw computercentrum te Woerden, het latere Computercentrum Bondsspaarbanken. In de eerste helft van de jaren zeventig hadden alle aangesloten spaarbanken via balieterminals rechtstreeks toegang tot de gegevens van rekeninghouders.

Een grote stimulans tot automatisering vormde de enorme toename van girale betalingen. Naast de PCGD richtten de handelsbanken en boerenleenbanken in 1967 de Bankgirocentrale op, waarbij de spaarbanken zich in 1969 collectief aansloten.

Concentratie

Behalve op administratief vlak werd in de tweede helft van de jaren zestig ook op andere gebieden de

noodzaak tot samenwerking gevoeld, bijvoorbeeld met betrekking tot rentepolitiek, dienstverlening en reclame. De samenwerking vond met name plaats in regionale verbanden.

In de eerste helft van de jaren zeventig fuseerden verschillende spaarbanken tot regionale banken, die op hun beurt fuseerden tot grotere conglomeraten, bijvoorbeeld de Bondsspaarbank Breda. De fusies werden gestimuleerd door de samensmelting van andere banken en de daardoor toegenomen concurrentie: in 1964 fuseerden een aantal handelsbanken tot de ABN en de AMRO en in 1972 fuseerden de RPS en de PCGD tot de Postbank en de Raiffeissenbank en de Boerenleenbanken tot de Rabobank. Andere banken, als de Spaarbank voor de Stad Amsterdam en de Spaarbank te Rotterdam, groeiden vooral door de overname van kleinere banken.

In de jaren zeventig lanceerde de NSBB een discussie omtrent de herstructurering van het spaarbankwezen met het oog op de continuïteit van de spaarbanken. Grofweg tekenden zich twee kampen af: banken die streefden naar een klein aantal grote banken die hun kleine zusterinstellingen zouden opslokken, en banken die streefden naar regionale verbanden bijeengehouden door een overkoepelende landelijke centrale. De tweede visie won aanvankelijk terrein. In 1968 werd door 68 spaarbanken die lid waren van het Coöperatief Beleggingsfonds het besluit genomen een Bank der Bondsspaarbanken op te richten, die het Beleggingsfonds moest vervangen en optreden als een centrale bank. Alhoewel er van zowel grote als kleine banken veel bezwaar werd gemaakt, werd de Bank in 1970 opgericht. Zij kwam echter nooit echt van de grond door het particularisme van vooral kleinere banken en de vorming van steeds grotere eenheden. Door het ontstaan van een aantal grote, regionale banken die niet gesteld waren op inmenging van overkoepelende instanties, zou het fusieproces uiteindelijk in de richting gaan van hetgeen aanhangers van de eerste richting, waaronder de Spaarbank voor de Stad Amsterdam, die haar naam in 1979 symbolisch veranderde in Centrubank, aan het begin van de jaren zeventig hadden voorgestaan.

De fusietrend zou uiteindelijk uitmonden in de wens te komen tot de vorming van een landelijke spaarinstelling. De nieuwe Wet Toezicht Kredietwezen (WTK) uit 1979 wakkerde het aantal fusies aan. De oude WTK uit 1957 had het verstrekken van krediet aan particulieren en bedrijfsleven op zeer beperkte schaal mogelijk gemaakt. De nieuwe WTK van 1979 trok de richtlijnen ten aanzien van het VI

bedrijfseconomisch toezicht voor spaarbanken en algemene banken gelijk. Het gevolg was dat aan de spaarbanken minimum vermogens-eisen werden gesteld. Ook werd een tweehoofdige leiding verplicht gesteld. Hierdoor kwamen veel kleinere banken in de problemen.

In de jaren tachtig kreeg de zakelijke kredietverstrekking zijn beslag. In 1982 besloten NSBB en DNB tot het instellen van een overgangsregime voor spaarbanken die zich wilden toeleggen op bedrijfskredietverlening. De eisen voor toetreding, onder meer een adequaat administratief apparaat en een verantwoord draagvlak, bleken voor kleinere banken echter onhaalbaar.

In 1981 fuseerden de Vereniging Centrubank te Amsterdam, de Spaarbank Rotterdam en de Bondsspaarbank Breda tot de Stichting Centrubank, in 1983 omgedoopt tot de Verenigde Spaarbank. Hierbij sloten zich in 1982 de Bondsspaarbank Zaanstad, de Zeeuwse Bondsspaarbank en de Spaarbank Goeree-Overflakkee, in 1983 de Boaz-Bank Vianen, in 1984 de Spaarbank Winsum en tenslotte in 1987 de Nutsspaarbank West-Nederland aan.

In 1987 ontstond de Samenwerkende Nederlandse Spaarbanken (SNS). In 1991 fuseerde de SNSgroep met de Bank der Bondsspaarbanken. Verschillende pogingen om tot samenwerking tussen SNS en VSB te komen, liepen op niets uit. Daarmee kwam de droom om tot één centrale spaarbank te komen, uiteindelijk toch niet uit.

GESCHIEDENIS VAN DE RECHTSVOORGANGERS VAN DE SAMENWERKENDE NEDERLANDSE SPAARBANKEN (SNS)

Rechtsvoorgangers en fusiegeschiedenis

SNS Reaal Groep N.V. is eigenaar van een groot aantal archieven van rechtsvoorgangers van de SNS Bank. Deze rechtsvoorgangers waren zelfstandige spaarbanken die verspreid over heel Nederland gevestigd waren. De spaarbanken werden veelal op initiatief van de departementen van de Maatschappij tot Nut van t Algemeen opgericht. Enkele zijn op een andere manier ontstaan, bijvoorbeeld op initiatief van een plaatselijke vereniging (Ruinen, Hoogeveen), een afdeling van een ander genootschap dan de Maatschappij tot Nut (Beerta) of op initiatief van enkele plaatsgenoten (Kommerzijl). Ook namen soms particulieren, bijgestaan door de plaatselijke overheid (Lochem) of

kerkelijke bestuurders (het Oud Diaken Gezelschap uit Appingedam) de eerste stap tot de oprichting van een spaarbank.

In de eerste helft van de jaren zeventig van de twintigste eeuw zijn in een paar fusiegolven plaatselijke spaarbanken samengegaan in regionale spaarbanken. Door een fusie van twee van deze regionale banken ontstond in 1987 de Samenwerkende Nederlandse Spaarbanken (SNS). In 1990 sloten zich opnieuw enkele regionale banken aan bij de SNS. In de loop van de jaren negentig voegden nog enkele regionale banken en individuele leden van de Coöperatieve Vereniging voor Bondsspaarbanken zich bij de SNS. Hieronder volgt de fusiegeschiedenis; de datum tussen haakjes geeft de oprichtingsdatum van de betreffende spaarbank aan. De rechtsvoorgangers zijn alle genoemd, zodat voor onderzoekers duidelijk is onder welke noemer de verschillende archieven zich bevinden. In de bijlage is dit in een schematische afbeelding weergegeven. De oorspronkelijke plaatsnamen komen vaak terug in de naamgeving van verschillende SNS Fondsen, opgericht na de fusies.

De SNS als organisatie begint als gezegd in 1987 met het samengaan van de Gelders-Utrechtse Spaarbank en Spaarbank Limburg.

De Gelders-Utrechtse Spaarbank (GUS) te Wageningen is in 1972 ontstaan na het samengaan van de Nutsspaarbank te Wageningen (1846), de Nutsspaarbank in de gemeente Renkum (voorheen Nutsspaarbank Oosterbeek) (1869), de Gemeentespaarbank, later Bondsspaarbank te Arnhem (1834), Bondsspaarbank de Spaarbank voor Ede (1872), de Bondsspaarbank Bennekom, tot 1966 een bijkantoor van Wageningen en van 1966 tot 1971 zelfstandig, en tot slot de Bondsspaarbank Nijmegen, in 1969 ontstaan uit een fusie tussen De Spaarbank van 1850 te Nijmegen (1850) en de Gelderse Spaarbank Nijmegen (1919).

De Spaarbank Limburg kwam in 1974 tot stand na een samengaan van de Gemeentespaarbank van Maastricht (1853), van Roermond (Midden Limburg) (1968/1969), van Venlo (1906) en van De Maastrichtse (Bonds)spaarbank (1876).

Drie jaar later, in 1990/1991 sloot de regionale bank Bondsspaarbank Midden Noord Oost Nederland (MNO) zich aan bij de SNS. De MNO was in 1981 ontstaan na het samengaan van de Bondsspaarbank voor Midden en Oost Nederland in Amersfoort (1972) en de Bondsspaarbank Noord-Nederland in Groningen (1970). De Bondsspaarbank voor Midden Nederland (1969) was tot stand gekomen door het samengaan van de Nutsspaarbank Amersfoort (1916) en de Spaarbank te Hilversum (1877) met het bijkantoor Laren (1965). Al eerder, in 1951 had de RK Spaarbank Amersfoort (1910) zich aangesloten bij de Nutsspaarbank Amersfoort, evenals in 1954 de Vereniging Nutsspaarbank te Baarn (1911) en in 1959 de Spaarbank te Scherpenzeel (1862).

Deze Bondsspaarbank voor Midden Nederland ging samen met de Nutsspaarbanken te Zwolle (1818) en Almelo (1839), de Spaarbank Vereniging Zutphen (1866), de Spaarbank te Deventer (1841), de Eper Spaarbank (1852) en de bank te Weesp (1818). De Nutsspaarbank Borne (1917) was in 1962 opgegaan in de Nutsspaarbank te Almelo. Deze banken samen vormden de Bondsspaarbank voor Midden en Oost Nederland.

De Bondsspaarbank Noord-Nederland ontstond in 1970 na het samengaan van de Nutsspaarbanken Groningen (1820), de Nutsspaarbank van Noord- en Zuidbroek van 1848 en de Nutsspaarbank Veendam en omstreken (1851). In de periode 1972-1980 sloten ook de Nutsspaarbanken, later Bondsspaarbanken van Assen (1837), Hogeveen (1865), Uithuizen (1846), Hoogezand-Sappemeer (1851), de Spaarbank van het Oud-Diaken Gezelschap te Appingedam (1874), de Nutsspaarbank Zuidhorn (1879) en de Spaarbank van de Landbouwvereniging Kielwindeweer (1882) zich aan. Ook de Christelijke Spaarbank Eigen Haard te Groningen (1914) sloot zich in 1978 aan bij de Bondsspaarbank Noord-Nederland.

Enkele zojuist genoemde banken hadden in 1971 een eigen fusiegeschiedenis. Bij de Nutsspaarbank Groningen had zich in 1968 de Nutsspaarbank te Winschoten gevoegd (1924) en de Nutsspaarbank van Aduard (1879), en op 1 januari 1969 die van Oude Pekela (1838), van Nieuwe Pekela (1852), van Blijham (1861) en die van Termunten of Termunterzijl (1856).

De Nutsspaarbank van Noord- en Zuidbroek van 1848 was in 1966 ontstaan na het samengaan van de Nutsspaarbank Noordbroek (1848) en de Spaarbank te Midwolda (1898). Al eerder, in 1966, had de Nutsspaarbank Zuidbroek (1898) zich aangesloten bij die van Noordbroek. De Nutsspaarbank Usquert (1856/1920) sloot zich in 1971 aan bij die van Uithuizen. Bij de Nutsspaarbank van Veendam tenslotte sloot zich de Nutsspaarbank Stadskanaal (1914) aan.

In 1990 sloot ook de Bondsspaarbank Centraal en Oostelijk Nederland (CON) zich aan bij de SNS. Deze bank was in 1986 ontstaan uit een fusie tussen de Bondsspaarbank Centraal Nederland te Apeldoorn en de Bondsspaarbank voor Twente en Oost-Gelderland te Enschede.

De Bondsspaarbank Centraal Nederland te Kampen was in 1974 opgericht na het samengaan van de Bondsspaarbank Kampen-Apeldoorn (1973) en de Bondsspaarbank Meppel-Steenwijk (1971). De Bondsspaarbank Kampen-Apeldoorn ontstond uit een fusie tussen de Nutsspaarbank Kampen (1820) en de Spaarbank voor de gemeente Apeldoorn (1858). Al eerder hadden verschillende banken zich aangesloten bij de Nutsspaarbank Kampen: in 1958 de Over-Veluwsche Spaarbank te Harderwijk (1930), in 1968 de Spaar- en Bewaarbank te Nunspeet (rond 1836) en in 1963 de Nutsspaarbank te Elburg (1873). De Bondsspaarbank Meppel-Steenwijk was in 1971 opgericht na het samengaan van de Nutsspaarbanken te Meppel (1840) en Steenwijk (1842). Bij de laatste bank had zich in 1935 de Nutsspaarbank te Stad Vollenhove (1870) gevoegd en de Nutsspaarbank Lemmer (1843) had zich in 1973 aangesloten.

De Bondsspaarbank voor Twente en Oost-Gelderland was in 1982 ontstaan uit het samengaan van de Bondsspaarbank Oost-Gelderland te Winterswijk en de Bondsspaarbank voor Twente gevestigd te Hengelo. De Bondsspaarbank Oost-Gelderland was ontstaan uit de Nutsspaarbank Winterswijk (1868); bij deze Nutsspaarbank hadden de Spaarbank te Laren (1888), de Nutsspaarbank te Vorden (1819) en het bijkantoor te Groenlo (1949) zich al eerder aangesloten.

VIII

De Bondsspaarbank voor Twente was in 1971 ontstaan na het samengaan van de Enschedese spaarbank Providentia (1892) en de Nutsspaarbank te Hengelo (1876). In 1978 sloot ook de Nutsspaarbank Delden (1842) zich aan. Bij Providentia had zich in 1967 de R.K. Spaarbank Parcimonia te Lonneker (1901) aangesloten.

In 1999 is de Samenwerkende Groninger Bondsspaarbankengroep (SGB) opgegaan in de SNS. De SGB is in 1992 ontstaan uit een fusie tussen de Bondsspaarbank voor de Eemsmond en de Bondsspaarbank Noord en West Groningen, gevestigd te Middelstum.

De Bondsspaarbank voor de Eemsmond werd ook wel de Bondsspaarbank Appingedam genoemd, die in 1979 was ontstaan uit de Nutsspaarbanken te Appingedam (1851) en Loppersum (1845), de Bondsspaarbank Noord Oost Groningen en de Spaarbank Spijk (1853). Bij de Nutsspaarbank Appingedam sloten zich in 1970 de Nutsspaarbanken t Zandt (1855) en in 1973 de Nutsspaarbank Ten Boer (1909) aan. De Bondsspaarbank Noord Oost Groningen was in 1970 ontstaan na een fusie tussen de Nutsspaarbanken van Roodeschool (1863) en Uithuizermeeden (1865).

In 1990 fuseerde ook de Spaarbank Beerta (1843) met de Bondsspaarbank te Appingedam.

De Bondsspaarbank Noord en West Groningen is in 1992 ontstaan uit een fusie tussen de Bondsspaarbank Westerkwartier en de Spaarbank Middelstum (ca 1850). De Bondsspaarbank Westerkwartier is in 1970 opgericht na het samengaan van de Nutsspaarbank Grijpskerk (1852) en de Spaarbank Kommerzijl (1872).

De Spaarbank Vlagtwedde (1870) sloot zich in 1992 aan bij de VSB; in 1996 werd het VSB - kantoor overgenomen door de Bondsspaarbank voor de Eemsmond.

Een aantal leden van de Coöperatieve Vereniging voor Bondsspaarbanken maakte geen deel uit van de bovengenoemde clusters en heeft zich in een andere vorm bij de SNS aangesloten. De Spaarbank (later Bondsspaarbank) te Ruinen (1865) deed dit als zelfstandig bank in 1991.

De Bondsspaarbank Berkel-Regge ging in 1995, samen met de Spaarbank te Borculo (1868) op in de SNS Bank Achterhoek Twente. De Berkel-Regge Bondsspaarbank was in 1987 ontstaan na de fusie tussen de spaarbanken te Goor (1836) en Lochem (1819).

De Nutsspaarbanken Alblasterdam (1861) en Buren (1844) vormden begin 1991 de Spaarbank Rivierenland, samen met de Nutsspaarbank, sinds 1976 Bondsspaarbank te Haastrecht (1877) en de Bondsspaarbank Gorinchem (e.o.). De laatste was in 1970 ontstaan na een samengaan van de Spaarbank Gorinchem (1826), de Spaarbank te Geldermalsen (1870), de Nutsspaarbank Schoonhoven (1826) en de Nutsspaarbank Hardinxveld-Giessendam (1864). In 1975 ging de Spaarbank Meerkerk-Ameide (1871) op in de Bondsspaarbank Gorinchem (e.o.). Ook de Nutsspaarbank, sinds 1978 Bondsspaarbank Tiel (1818) sloot zich in 1991 aan bij de Spaarbank Rivierenland. Bij de bank in Tiel hadden zich eerder, in 1967, de Spaarbank Nut en Voordeel te Tiel (1924) en in 1979 de Nutsspaarbanken Beesd (1866) en Zaltbommel (1928) aangesloten. De Spaarbank Rivierenland trad in 1993 toe tot de SNS als SNS Bank Rivierenland N.V. .

Verdere leden van de Coöperatieve Vereniging voor Bondsspaarbanken, die zich in 1993 afzonderlijk hebben aangesloten, zijn, de Spaarbank van 1818, sinds 1978 Bondsspaarbank van 1818 te Sneek (opgericht dus in 1818). Bij de Spaarbank van 1818 voegde zich in 1964 de spaarbank Sint Jozef te Sneek (1890) en in 1969 de spaarbank te IJlst (1878).

Ook de Nutsspaarbank Wildervank (1844), sinds 1973 Bondsspaarbank Wildervank sloot zich in 1995 als zelfstandige spaarbank aan bij de SNS. Eerder, in 1980, had de spaarbank Bellingwolde (1836) zich aangesloten bij de Bondsspaarbank Wildervank.

In 1999 sloot zich bij de SNS de Nutsspaarbank te Zierikzee (1819) aan en een jaar later de Bondsspaarbank te Katwijk (1875).

Tot slot noemen we de Spaarbank Sint-Pancratius (1910-1988) te Heerlen, de N.V. Spaarbank Centrale Volksbank te Utrecht (1920) en de Algemene Spaarbank voor Nederland te s-Gravenhage (1920). Deze twee laatste banken zijn in 1992 dochterondernemingen, die onder eigen label bleven bestaan.

GESCHIEDENIS VAN DE GELDERS-UTRECHTSE SPAARBANK EN RECHTSVOORGANGERS VAN DE SNS

Gelders-Utrechtse Spaarbank te Wageningen, 1972-1987

De Gelders-Utrechtse Spaarbank te Wageningen ontstond in 1972 uit een fusie tussen de Nutsspaarbank Wageningen, de Nutsspaarbank Oosterbeek, de Spaarbank voor Ede en de Bondsspaarbank Bennekom. In 1973 fuseerde de bank met de Bondsspaarbank Nijmegen en in 1981 sloot ook de Gemeentespaarbank te Arnhem zich bij de Gelders-Utrechtse Spaarbank aan.

De Gelders-Utrechtse Spaarbank kende een districtenstructuur die min of meer overeenkwam met het werkgebied van de rechtsvoorgangers. Tot en met 1981 bestonden drie districten: het district Ede, het district Nijmegen en het district Wageningen. Na 1981 kwam er een vierde district bij: het district Arnhem. Tot ongeveer 1981 presenteerden de kantoren in de districten zich nog onder hun vertrouwde namen, vergezeld van de toevoeging deel uitmakend van de Gelders-Utrechtse Spaarbank. Tot één stichting behorend vond men dus kantoren die uiteenlopende namen voerden: Bondsspaarbank (Nijmegen, Bennekom), Nutsspaarbank (Wageningen, Oosterbeek) of Spaarbank (Ede). Pas in 1982 presenteerden alle spaarbankkantoren zich als kantoor van de Gelders-Utrechtse Spaarbank.

In 1986 betrok de Gelders-Utrechtse Spaarbank een nieuw hoofdkantoor te Wageningen. Op het adres Plantsoen 25 verrees een nieuw kantoorgebouw ten behoeve van de directie, de stafmedewerkers en de centrale diensten van de spaarbank.

In 1987 fuseerde de Gelders-Utrechtse Spaarbank met de Spaarbank Limburg tot de Samenwerkende Nederlandse Spaarbanken (SNS).

Nutsspaarbank Wageningen, 1846-1971

De Nutsspaarbank Wageningen werd op 24 april 1846 opgericht door het departement Wageningen van de Maatschappij tot Nut van t Algemeen. Statutair was bepaald dat de helft van de winst werd uitgekeerd aan het departement. De andere helft mocht bij het reservekapitaal worden gevoegd. In de statuten van 1931 werd vastgelegd dat de winstuitkering aan het departement alleen mocht plaatsvinden als de reserve meer dan 10 procent van het inleggerstegoed bedroeg, met een maximum van 8000 gulden. Tot 1934 had de bank kosteloos 2 lokalen in gebruik in het gebouw van het Nutsdepartement aan de Stationsstraat 1. Op 11 juli 1934 werd een eigen gebouw in gebruik genomen, waarvan de bovenste verdiepingen werden verhuurd aan het bestuur van het Nutsdepartement.

In 1970 had de bank kantoren in Amerongen, Doorwerth, Heteren, Renkum, Rhenen, Veenendaal en Zetten. Ook werd zitting gehouden in Driel en hadden rijdende bijkantoren standplaatsen in Wageningen, Rhenen, Veenendaal, Ochten, Opheusden, Randwijk en Renswoude.

In 1971 fuseerde de bank met de Nutsspaarbank Oosterbeek, de Spaarbank voor Ede en de Bondsspaarbank Bennekom tot de Gelders-Utrechtse Spaarbank. De bank werd gevestigd te Wageningen.

Nutsvoorschotbank te Wageningen, 1893-1960

Naast de spaarbank kende Wageningen ook een hulpbank, die in 1854 was opgericht. In 1892 werd een commissie in het leven geroepen om in verband met de reorganisatie van de hulpbank een

onderzoek in te stellen aangaande de oprichting van een voorschotbank. De commissie werkte samen met een commissie uit de afdeling Neder-Veluwe der Gelderse Maatschappij van Landbouw te Wageningen, die de mogelijkheid onderzocht om een kredietbank speciaal voor landbouwers op te richten. Beide commissies kwamen tot de slotsom dat de bestaande hulpbank de beste constructie voor een kredietbank bood, mits haar statuten zouden worden aangepast. Ook mocht ze niet langer hulpbank heten maar krediet- of voorschotbank. De kredietruimte voor individuele geldleners moest worden verruimd en de renteberekening moest worden versoepeld. De bank mocht zich niet langer met spaargelden bezighouden maar moest dat terrein overlaten aan de spaarbank. In 1893 kon de Nutsvoorschotbank, zoals de instelling inmiddels heette, haar werkzaamheden beginnen. De Nutsvoorschotbank werd in 1960 een onderdeel van de Nutsspaarbank.

Nutsspaarbank Oosterbeek, 1869 - 1971

De Nutsspaarbank Oosterbeek werd op 1 januari 1869 opgericht door het departement Oosterbeek van de Maatschappij tot Nut van t Algemeen.

De spaarbank hield een keer in de twee weken zitting in een vertrek van het Gemeentehuis van Renkum. In 1909 werd te Oosterbeek een eigen kantoor in de Annastraat geopend. De openingstijden van de bank werden geleidelijk verruimd en ervaren personeel werd aangetrokken. Rond 1960 ontstond een conflict met de Gemeentespaarbank Arnhem over het werkterrein van de beide spaarbanken. Dit conflict werd in der minne geschikt. In 1971 fuseerde de bank met de Nutsspaarbank te Wageningen, de Bondsspaarbank Bennekom en de Spaarbank voor Ede tot de Gelders-Utrechtse Spaarbank.

De Spaarbank te Ede, 1872 1971

De Vereeniging Spaar- en Hulpbank te Ede werd op 17 juni 1872 opgericht op initiatief van A.C. de Vries Robbé. De spaarbank hield zitting in het kantoor van notaris Fischer, die ook tot de oprichters van de bank behoorde. Naast de burgerij was ook de kerk betrokken bij de oprichting. De dominee, eveneens een van de oprichters, verspreidde het nieuws van de oprichting vanaf de kansel. Begin 1900 liet de spaarbank op de plaats van het oude gemeentehuis een spaarbankkantoor bouwen. In 1958 werd een nieuw hoofdkantoor aan het Maandereind betrokken, dat in 1967 werd uitgebreid. De controle van de administratie werd aanvankelijk verricht door twee commissarissen uit de burgerij, te weten de burgemeester en een tweede vooraanstaande persoon uit het dorpsleven. Bij het instellen van een accountantsdienst door de Nederlandse Spaarbankbond in 1925 ging de controle naar deze instelling over.

In 1938 ging de Spaarbank over tot dagelijkse openstelling. Er kwam een betaalde kassier/administrateur en de naam werd gewijzigd in Spaarbank voor Ede. Het werkterrein van de spaarbank breidde zich geleidelijk uit. Vanaf 1948 werden zittingen gehouden in omliggende dorpen, eerst in Lunteren (1948), daarna in Bennekom (1949) en Ederveen (1951). Geleidelijk aan werden de zittingen vervangen door het oprichten van bijkantoren.

Niet alleen het werkterrein, maar ook het dienstenpakket breidde zich geleidelijk uit. Al in 1939 werd een jeugdspaarbank geopend. Vanaf 1947 behoorde ook het schoolsparen tot de dienstverlening, twee jaar later gevolgd door bedrijfsspaarregelingen. De spaarbank verleende steun aan verschillende kerkgenootschappen. De restauratie van de Nederlands-hervormde kerk werd mede gefinancierd door de spaarbank. Andere maatschappelijke instellingen ontvingen eveneens steun, bijvoorbeeld in de vorm van leningen verstrekt op voordelige condities. Een groot aantal instellingen kon profiteren van deze leningen: het Juliana ziekenhuis, de voetbalvereniging Ede, de bejaardensociëteit en de openbare leeszaal en bibliotheek. Een bijzondere lening werd verstrekt aan de aula op de begraafplaats. Deze lening werd verstrekt onder voorwaarde dat voor het gebruik van de aula geen rechten geheven werden.

In 1967 sloot de spaarbank Ede zich aan bij de Coöperatieve Administratie voor Spaarbanken te Amsterdam, waarvan het zelf mede-initiatiefnemer was. In 1971 werd de bank aangesloten op de geautomatiseerde administratie van het Computercentrum te Amsterdam. Het pand in Bennekom kreeg ook een drive-in loket. In 1971 fuseerde de bank met de Nutsspaarbank Wageningen, de Bondsspaarbank Bennekom en de Nutsspaarbank Oosterbeek tot de Gelders-Utrechtse Spaarbank. In 1972 werd het eeuwfeest van de Spaarbank onder eigen naam gevierd.

Bondsspaarbank Nijmegen, 1969-1973

In 1969 fuseerden de beide spaarbanken in Nijmegen tot de Bondsspaarbank Nijmegen. In 1972 organiseerde de Bondsspaarbank Nijmegen de Spaarbankdag. In 1973 fuseerde de Bondsspaarbank Nijmegen met de Gelders-Utrechtse Spaarbank.

Spaarbank van 1850 te Nijmegen, 1850-1969

In 1819 werd door het Nutsdepartement Nijmegen een spaarbank opgericht. Deze spaarbank van het departement Nijmegen bestond tot 1833.² Vanaf 1847 werden pogingen in het werk gesteld om opnieuw een spaarbank op te richten, wat in 1850 lukte.

In 1879 participeerde de spaarbank in een bouwproject waarbij niet ver van de Berg en Dalseweg woningen voor ambachtslieden werden gebouwd. In 1950 werd het honderdjarig bestaan van de spaarbank op bescheiden schaal gevierd. In 1954 kon de spaarbank op Mariënborg 67 een nieuw spaarbankkantoor betrekken. Dit gebouw, gelegen naast het kantoor van de Gelderse Spaarbank Nijmegen, had de spaarbank overgenomen van de plaatselijke vestiging van De Nederlandsche Bank. Dit gebouw werd in 1966 verbouwd. Daarnaast had de spaarbank een aantal bijkantoren, waaronder ook twee rijdende bijkantoren. In 1969 fuseerde de Bondsspaarbank van 1850 met de naastgelegen Gelderse Spaarbank Nijmegen.

Geldersche Spaarbank Nijmegen, 1919-1969

In 1919 werd de Rooms-Katholieke Spaar- en bewaarbank opgericht. In 1939 werd de spaarbank hernoemd tot Geldersche Spaarbank Nijmegen. In 1944 vierde de spaarbank haar 25-jarig bestaan onder andere met een feestelijke misviering. De bank had haar domicilie in een gebouw aan de Pauwelstraat. In 1951 betrok de Geldersche Spaarbank op Mariënborg 69 een nieuw spaarbankkantoor. In 1958 organiseerde de Geldersche Spaarbank Nijmegen de Spaarbankdag. In 1969 werd het vijftigjarig bestaan gevierd. Datzelfde jaar fuseerde de Geldersche Spaarbank Nijmegen met de Bondsspaarbank van 1850.

Gemeentespaarbank te Arnhem, 1834-1981

In 1819 werd te Arnhem door het plaatselijke Nutsdepartement een spaarbank opgericht. Al in 1827 werd de spaarbank geliquideerd. Het plaatselijke gemeentebestuur zag het bestaan van een spaarbank als een belangrijk middel tot armoedebestrijding. In 1834 werd te Arnhem opnieuw een spaarbank opgericht, aanvankelijk onder beheer van het Algemeen Armbestuur. In 1856 werd de spaarbank omgevormd tot Gemeentespaarbank. Reeds bij de oprichting was een reservefonds opgericht om de solvabiliteit te kunnen garanderen.

De Gemeentespaarbank breidde gestaag haar dienstverlening uit. Vanaf 1903 bestond voor scholieren de mogelijkheid om klassikaal te sparen. In 1909 werd het spaarbusje geïntroduceerd. In 1924 werd ² Het Archief Nijmegen bewaart onder toegangsnummer 357 het archief van de Maatschappij tot Nut van t Algemeen, Departement Nijmegen, 1817-1997. In dit archief is het archief van de Spaarbank binnen Nijmegen van 1819-1833 opgenomen. Hierin zijn onder andere resolutieboeken over de periode 1819-1826, correspondentie, 1826-1831 en journalen, 1819-1833 te vinden. Uit het archief van de Gelders-Utrechtse Spaarbank zijn afgezonderd om te worden toegevoegd aan het archief van de Spaarbank binnen Nijmegen: stukken betreffende de oprichting, 1818-1820, wet en reglement van de spaarbank, met concept, 1819, rekening van ontvangst en uitgave, 1819 en modelformulieren, z.j. een gemeentelijke stortings- en incassodienst opgericht. In 1928 ontstond de eerste bedrijfsspaarregeling.

In 1902 werd het eerste bijkantoor gesticht aan de Klarendalseweg, in 1925 werd een bijkantoor gesticht aan de Schuttersbergweg in de wijk Geitenkamp.

De Gemeentespaarbank kwam relatief ongeschonden door de Tweede Wereldoorlog. De slag om Arnhem veroorzaakte wel plunderingen in de omgeving, waarbij de inventaris van de spaarbankkantoren werd geroofd. De inhoud van de kluisen bleef wonderwel gespaard.

Na de Tweede Wereldoorlog zette de groei van de Gemeentespaarbank zich voort. In veel nieuwe wijken werden spaarbankkantoren gesticht. Niet alleen in Arnhem werden bijkantoren gesticht; ook in de omliggende dorpen Elst, Velp en Zevenaar waren vanaf de late jaren vijftig van de twintigste eeuw bijkantoren te vinden. In 1957 werd aan het Gele Rijdersplein een imposant nieuw hoofdkantoor gesticht.

De inleggersadministratie intussen werd op een moderne leest geschoeid. In 1957 werden de

inleggersadministratie en de toen nog bestaande belastingophaaldienst gemechaniseerd. In 1967 trad de Gemeentespaarbank toe tot de Coöperatieve Administratiecentrale voor Spaarbanken. De Gemeentespaarbank fuseerde in 1981 met de Gelders-Utrechtse Spaarbank.

Gelders-Utrechtse Spaarbank te Wageningen (1972-1987)

Nutsspaarbank Wageningen (1846-1971)
Nutsvoorschotbank te Wageningen (1893-1960)
Nutsspaarbank Oosterbeek (1869-1971)
Bondsspaarbank de Spaarbank voor Ede (1872-1972)
Bondsspaarbank Nijmegen (1969-1973)
De Spaarbank van 1850 te Nijmegen (1850-1969)
Gelderse Spaarbank Nijmegen (1919-1969)
Gemeentespaarbank te Arnhem (1834-1981)